

RANGTASVIR ASARLARIDA QALAM TASVIRNING AHAMIYATI

San'at va sport fakulteti “Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi”

ta'lim yo'nalishi o'qituvchisi

Muzafarova Sanobar Murodullayevna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada rangtasvir fanini o'rganishdan maqsad kelajakda tasviriy san'at o'qituvchisini rangtasvir fanining nazariyasi va amaliy ko'nikmalarini chuqur egallash, ularning ijodiy qobiliyatini shakllantirish, rangtasvir fani bo'yicha olgan bilim va malakalariga asoslangan holda o'zining kuzatishlari, badiiy tasvir yaratish oldidan qilinadigan izlanishlarida, ayniqsa eskizlar, ular asosida katta ko'lamdagi san'at asarlarini yaratishda dastgohli rangtasvirning o'rni beqiyosligi haqida ma'lumotlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Gamma, eskiz, motiv, akvarel, tempera, guash, moybo'yoq, suyultirgich, mato, grunt, konstruktiv, tus-soya, plastika, grizayl, monumental, kompozitsiya, portret, natyurmort, axromatik, xromatik, spektr, perspektiva, mo'yqalam, kolorit.*

KIRISH

Rangtasvirning jozibali chiqishida qalamtasvirning o'rni beqiyosdir. Ammo, mohir rassom qalamdan foydalanmasdan ishni bo'yoqlar bilan tasvirlashi ham mumkin. Ijodkor izlanish jarayonida rangtasvirni qalamtasvir bilan bevosita bog'liqligini his etadi. Ya'ni, buyumlarning fazoviy joylashuvi, nisbatlarning aniqligi, ranglarning to'g'ri qo'yilishi, ishni bir butunlikda yakunlanishi ko'p jixatdan ijodkorga bog'liq. Rassom qalamtasvirni puxta o'zlashtirib olgandagina, rangtasvirda ko'zlangan maqsadga erishish mumkin, aks holda noaniq bajarilgan Qalam tasvir ishini tahlil etsak, ranglar qanchalik jozibali bo'lmasin, baribir bu ishni sifatli deb bo'lmaydi. Shuning uchun turli rassomlik maktablarining tarixiy tajribalari shundan guvoxlik beradiki, ta'limning dastlabki bosqichlarida qalamtasvirni mukammal o'zlashtirish, keyingi jarayonlar uchun zamin yaratadi. Yosh rassom Odoardo Fioletti Venesiyaga o'qishga kelganida, rangtasvirni mukammal egallash uchun nima qilish kerak degan savoliga Tintoretto shunday javob bergan: "Rasm chizish!". Rassom bo'lish uchun yana qo'shimcha nimalarni maslahat berar edingiz degan Fiolettining qayta savoliga Tintoretto: "Rasm chizish va yana rasm chizish!" — rasm chizish, rangtasvirga nafislik va mukammallik ato etishini haq deb bilgan.

Buyuk haykaltarosh Mikelandjelo qalamtasvirda (rangtasvir, haykaltaroshlik, me'morchilikda) "har qanday ilmning ildizi va negizini ko'rgan".

"Qalamtasvir doimo bizga yo'l ko'rsatib turuvchi qutb va kompas bo'lib, turli bo'yoqlar okeanida cho'kayotganlarga najot berish omilidir, - deya ta'kidlagan Sharl Lebrén - Eng zo'r ustaxonasining eshiklariga quyidagi so'zlarni yozgan - "Bu yerga kelgan shogirdlarga qalamtasvirni o'rgataman, ketayotganda esa, ular rangtasvir ustasi bo'lib yetishadi".

"Shunday narsa mavjudki, u hamma sanat turlarining asosi hisoblanadi, bu — qalamtasvir. Kimki qalamtasvir sanatini mukammal egallasa, u rangtasvirni ham, xaykaltaroshlikni ham o'zlashtira oladi," — deb aytgan Karachchi.

"Har qanday shaklni ajoyib, nafis qiluvchi ranglar emas, balki aniq chizilgan qalamtasvirdir" — degan Titsian. U qarigan chog'larida ham, ko'mir yoki mel bilan nimalarnidir tasvirlamagan kuni bo'lmagan.

"Qalam tasvirga asoslanmagan rangtasvir, sanat emas, balki rangli dog'larning tartibsiz yig'indisidir", — deya doim takrorlagan V.Ye. Makovskiy.

"Qalam tasvirni puxta bilmagan, ijod ham qila olmaydi", — deb ta'lim bergan P.P. Chistyakov. I.Ye. Repin kunora 2-3 soat qalamtasvir bilan shug'ullangan va uni rangtasvirni asosi deb hisoblagan. A.M. Vasnesov, P.P. Chistyakovning ta'lim berish tizimini yodga olib, "uning sevimli mashg'uloti qalamtasvir" edi, - deb eslaydi. Ashbening Myunxendagi rassom-pedagog maktabida hattoki san'at Akademiyasini tamomlaganlar ham ta'lim olar, ta'lim berish faqat qalamtasvir bo'yicha (shaklning konstruktiv tuzilishi, tus-soya, yorug' munosabatlar aks etgan tasvir, grizayl), uzoq vaqt o'tkazilgan, shuning natijasidagina shaklni konstruktiv qurish va tus munosabatlarini puxta egallab, so'ng ranglar bilan tasvirlashga o'tilgan. Yetuk rassomlarning yaratgan asarlari shunisi bilan diqqatga sazovorki, asar kompozitsiyasining mohirona topilganligi, mavzuning dolzarbligi, issiq va sovuq ranglarning o'zaro hamo-xangligi kishini hayratga soladi. Mashhur rangtasvirchi rassomlarning ko'pchiligi, avvalambor, yetuk qalamtasvir ustalaridir. Bular qatoriga K.P. Bryullov, I.I. Shishkin, V.Ye. Makovskiy, V.D. Polenov, I.Ye. Repin, M.A. Vrubel, V.A. Serov, K.A. Korovin, A. Abdullaev, O'. Tansiqboev, Z. Inog'omov, M. Nabiev, R. Ahmedov, B. Jalolov, A. Mirzaev, A. Ikromjonov, I. Xaydarov kabilar kiradi. Rangtasvirda nozik plastik shaklning mavjudligi, nisbatlarning mutanosibligi, hajm, fazoviy sifatlar muhim o'rin egallaydi. Rangtasvirchi rassom naturadagi ana shu jihatlarni to'laqonli aks ettira olsagina maqsadga muvofiq bo'ladi. Agarda bu jihatlari mavjud bo'lmasa, tasvir o'ta ehtiyotsizlik, pala-partishlik bilan ishlangan sifatsiz ish deb baholanadi. Rangtasvirda ranglar qalamtasvir bilan uzviy bog'liq bo'lishi zarur. Ya'ni ishni rangda boshlash uchun qalamda naturaning zarur joylarini belgilab olib, shaklning shartli chiziqlarini unutib, ranglar vositasida shakl hajmini tasvirlash darkor.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

D.N. Kardovskiyning fikricha, agar biz rangtasvir bu - qalamtasvirning rangda davom etishi deb aytsak, shaklning rangda talqin etilishi, qalamtasvirdan boshlanadi va ijod jarayonida u bir necha marotaba to'g'rilanadi, ranglar bilan sayqallanadi. Qalamtasvir mahoratini puxta egallash, betakror rangtasvir asarlari yaratish garovidir. P.P. Konchalovskiy rangtasvirda qalamtasvirning mohiyatini ko'rib, shunday yozgan: "Rangtasvirning haqiqiy usuli — bu shaklni mutlaqo aniq yetkazib berish yo'li bilan beriladigan bo'yoq surtmadir".

Haqqoniy san'atda asosiy badiiy qiyofa, bu qalamtasvirdir. U jism shaklini qayta ishlab chiqadi, voqea va insonlar haqida ma'lumot beradi. Qalamtasvirda tasavvur, kompozitsiya g'oyalari mujassamlashgan. Kompozitsiya, avvalo, qalamtasvirda paydo

20-Oktyabr, 2025-yil

bo‘ladi (plastik g‘oya) va qayd etiladi. Hattoki, haykaltarosh va me’morlarning dastlabki g‘oyalari qalamtasvirdagi qoramadan boshlanadi. Rassomlarda esa plastika haqidagi fikr, kompozitsiya to‘g‘risidagi umumiy o‘ylar doimo qalamtasvirda paydo bo‘ladi.

Qalam tasvir san’atining haqiqiy ustasi bo‘lish va uni to‘g‘ri tushunish turli yo‘nalishdagi rassomlarga: grafik rassom, me’mor, saxna bezakchisi, monumentalchi rassom va boshqalarga juda muhimdir. Agar kino yoki teatr rassomi qalamtasvir sir-asrorlarini mukammal egallamagan bo‘lsa, uni haqiqiy ijodkor deb bo‘lmaydi. Xattoki, haqqoniy qalamtasvir chizish maktabida tarbiyalangan rassomlar tasviriy san’atning har qaysi turi bo‘yicha yaratgan ijodiy mahsulining qiymatiga qarab tasviriy, madaniy darajasi qadrlanadi. Agar bezatuvchi rassom-pedagog yoki Nyuton ranglarni fizika fani nuqtai nazaridan o‘rgangan bo‘lsa, nemis shoiri va san’atshunosi I.V. Gyoteni ranglarning kishi organizmiga ko‘rsatadigan ta’siri ko‘proq qiziqtirgan. U "Ranglar haqidagi ta’limot" nomli asarida ranglarni iliq va sovuq tushlarga ajratgan. Iliq (sarg‘ish, qizil) ranglar kishida kayfichog‘lik tuyg‘usini, sovuq (havorang, yashil) ranglar esa ma’yuslik tuyg‘usini uyg‘otishi haqida yozgan.

ADABIYOTLAR:

1. R. T. Shirinov. “San’at ta’limida zamonaviy metodlar”. Toshkent: O‘zbekiston davlat san’at instituti, 2021.
2. A. V. Ivanov. “Multimedia vositalari va ularning ta’lim jarayonida qo‘llanilishi”. Samara: Oliy ta’lim. 2019.
3. С.Т.Саъдиев З.С.Очилов XLIII Международная научно-практическая конференция “Международное научное обозрение проблем и перспектив современной науки и образования”. “По теме Факторы, влияющие на качество музыкального образования”. 2018 г 25-26 Март (Америка Бостон). <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>
4. С.Т.Саъдиев ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal “Тасвирлашнинг асосий қонун – қоидалари” Vol. 11, Issue 5, May 2021 saarjjournal@gmail.com
5. С.Т.Саъдиев “Ўрта асрлар шарқ миниатюра мактабларининг методлари” «Science and innovation» халқаро илмий журналі (ISSN: 2181-3337) 2022-йил 2-соні. <http://scientists.uz/view.php.id=178> <http://scientists.uz/uploads/202202/061.pdf>
6. С.Т.Саъдиев «Science and innovation» халқаро илмий журналі N EDUCATIONAL ACTIVITIES “Халқ амалий санъатида ёғоч ўймакорлиги-нинг ўзига хос аҳамияти” (ISSN: 2181-3523) 2022-yil 5-соні. https://t.me/science_innovations
7. Sa’diyev S. T, Muzropova G. M. SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 2 ISSUE 2 FEBRUARY 2023 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337 | SCIENTISTS.UZ “EXPRESSION OF REALITY IN MODERN UZBEK FINE ART” <https://doi.org/10.5281/zenodo.7643877>

20-Oktyabr, 2025-yil

8. Sa'diyev S. T, Sultonov Bahodir. SCIENCE AND INNOVATION
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 2 ISSUE 3 MARCH 2023 UIF-
2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337 | SCIENTISTS.UZ “THE IMPORTANCE OF APPLIED ART
WORKS IN EDUCATION OF SOCIAL COMPETENCE IN PRIMARY CLASS
STUDENTS OUTSIDE THE CLASSROOM EDUCATION”

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7698852>

